

FOLWARK (193) *sb m*

folwark (171), **wolwark** (19), **wowark** (2), **folwarek** (1); folwark *BierEz* (3), *OpecŻyw*, *Murm*, *Mymer*¹, *BartBydg* (3), *SeklKat*, *RejKup*, *Diar*, *GroicPorz*, *KrowObr* (2), *Leop* (2), *RejFig* (4), *BibRadz* (2), *BielKron* (2), *Prot*, *BielSat*, *KwiatOpis* (8), *WujJud*, *Strum*, *ModrzBaz*, *StryjKron* (5), *CzechEp* (3), *ReszList*, *PudłFr*, *BielRozm* (2), *ActReg*, *Calep* (8), *GostGosp* (57), *LatHar*, *WujNT* (4), *SarnStat* (18), *GosłCast*, *KlonFlis* (2); folwark : wolwark *ZapWar* (5 : 1); wolwark : wowark *LibMal* (18 : 2); folwark : folwarek *Mącz* (24 : 1).

Wszystkie samogłoski jasne.

sg *N* folwark (29). ◇ *G* folwarku (34). ◇ *A* folwark (8). ◇ *I* folwarki(e)m (2). ◇ *L* folwarku (42). ◇ *pl N* folwarki (9). ◇ *G* folwarków (20); -ów (5), -(o)w (15). ◇ *D* folwark(o)m (1). ◇ *A* folwarki (20). ◇ *I* folwarkami (3) *StryjKron*, *SarnStat* (2), folwarki (1) *KwiatOpis*. ◇ *L* folwarcóch (23) *BielKron*, *GostGosp* (15), *SarnStat* (7), folwarkach (1) *ReszList*; -éch (7), -(e)ch (16).

Sł stp, Cn notuje, Linde XVII – XVIII w.

1. *Ziemskie gospodarstwo pańskie w przeciwieństwie do gospodarstwa chłopskiego, grunt z zabudowaniami gospodarskimi i mieszkalnymi, często będący częścią większej majątności; zazwyczaj wydzielona część wsi; praedium BartBydg, Mącz, Calep, Cn; fundus Mącz, Calep; colonia Mącz, Cn; possessio, villa BartBydg; ager, heredium, hortus Mącz; rus Calep; res rustica, villa fructuaria Cn (190) : Potym rychło czás fie trafił/ Iż pan do folwárku nówiedził: Rátay nowych fig nábierał/ A Páná imi dárował. BierEz A2, A2, A3; OpecŻyw 25; Praedium, ffolwark, possessio, villa, etc. BartBydg 121v; Iých wponyedzialek ízwyãtheczni theráfz przełchli ímowywíchi ízyã wowarku schultheskiego na polwízyu skatharzyna chomlowa że Lwowka. LibMal 1547/132, 1544/81, 1547/130v, 132, 132v [2 r.], 133, 137v, 1553/174; RejKup v3; ZapWar 1553 nr 2685 [3 r.]; Diar 79; W Fanćie kto trzyma Imienie ftoiãce/ iãko Folwárki/ Winnice/ y inne Imienie GroicPorz ddv; KrowObr 75, 141; Y przyílli pothym do iednego Folwárku [in praedium]/ kthory nãzywano Gethíemani. Leop Mar 14/32 [przekład tego samego tekstu LatHar 707, WujNT], Act 28/7; RejFig Aa, Bb 5 [2 r.]; BibRadz Act 5/3, 8; Poíufzyłá nafienie wízelkie ktore miano íac w folwárcech táiemnie BielKron 53v, 358; Haeredium, Czãłtká máyętności/ Folwárk. Mącz 152c; Praedium, Folwárk leżãce ymienie/ rola budowanie. Fere idem quod Fundus. Mącz 317c, 60b, 62a, 312d, 317c, 406a (11); Rząd y Alzbánt ze Srebrem ná íwoy Koń przypráwi/ Ale wiofkę z Folwarkiem ná ten ítroy zãłtáwi. BielSat C3v [idem BielRozm 21]; WujJud 226v; Czému to vrodzay zły ná Folwárku á v Kmieći dobry Strum L4v; ModrzBaz 121v; trzy Brácia [...] náiecháli ná Folwárk Dawidá Stárołty Gartenískiego/ ktory z gruntu ípalili/ trzydzieści y ósm Litwy vbili/ y íto koni z wielkością bydlá zãgnáli. StryjKron 320, 335, 370, 512; CzechEp 113, 232; ReszList 173; PudłFr 20; BielRozm 21, 28; zemu [Piotrowi Myszkowskiemu] od Chęcín oderwał Podkanclerzy Folwark ktorybył wnowej summie ynastręczył go komu inszému ActReg 61; Fundus – Dobra lezífte, folwark Calep 44lb; Rus – Folwark. Calep 933a, 832a; Vrzędnik [...] ma to opátrzyć/ áby nie chowano w folwárku czeládzi mniefy áni wíęcey nád potrzebę GostGosp 16; Kędy kilka folwárkow pod iednym Vrzędnikiem/ á w nich gęsi máło/ tedy z nich do iego folwárku zegnáć GostGosp 120; Z nabíãły/ opátrzywízy naprzod kuchniã Pánílkã/ Potym też y ínfze folwárki/ co ma czýnić/ od Páná ma mieć náukę GostGosp 122; Pan ktorych Kmíotkow nie chce zubożyć/ máiã mieć*

roley ták wiele/ coby wżynáli więcey niż Pan ná folwárku/ co dzieięćiny późną *GostGosp* 150, 8, 16, 26, 42, 50 (53); *LatHar* 707; Y połał go do folwárku [*in villam*] fwego páść wieprze. *WujNT Luc* 15/15, *Mar* 14/32, *Ioann* 4/5, *Act* 28/7; gdziekolwiek we wżyftkim Biskupstwie nálzym/ w mieściéch/ zamkach/ miáfteczkach/ wsiach/ folwárcech/ ośiádłościách/ dzieięćiná łnopowa z polá do tych czáfow była brána *SarnStat* 186, 26, 105, 184, 188, 209 (10); *GostCast* 46; *KlonFlis* C4.

W połączeniu z nazwą miejscową (1): [*Mendog z Litwą*] zdybáli niefpodzianego Semowitá Xiążę Mázowieckie [...] w Folwárku Iáfzowfku albo w Iazdowie befpiecznie mieszkáiącego. *StryjKron* 335.

Wyrażenia: »dworski folwark« (1): W dworfkich folwárcech gnoiá cebule y rzepy/ kapufty/ y infze ogrodne rzeczy/ y łádowe także *GostGosp* 72.

»noclegowy folwark« (1): Ná noclegowe folwárki qwity kędy Pan bywa pilnie względác: też y ná gościnne. *GostGosp* 158.

»folwark ziemiański« (1): Szkutá żoładek folwárkow žiemiáńskich. *KlonFlis* C4 marg.

Zestawienie: »szeroki folwark« = *latyfundium*, *klucz*, *duży majątek ziemski* (1): *Latifundium*, *magnus et amplius fundus*, *Ein breit und groß liegend Gut*, Szeroki folwark *Calep* 586a.

Szereg: »dwor, (i) folwark« [*szyk 11 : 6*] (17): a wsakos dworj y folwarky kasdi snych ma swe dzierzecz tak iako do tego czassu dzierzely *ZapWar 1548 nr 2668*; *Liflandcka* álbo *Ledtłáncka* žiemia. Poczynáią fie Miáftá/ Zamki/ Contorfctwá/ Klucze/ opuźczáiąc Dwory rozmáite y Folwárki/ w tey žiemi. *KwiatOpis* B4, B, Bv, B2, B3, Cv, [C2] [2 r.]; *CzechEp* 50, *GostGosp* 56; *SarnStat* 893, 1040, 1061, 1069, 1109, 1190.

Wyrażenie przyimkowe: »na folwarku« (2): Ruro — Roliáfie bawie, na folwarku mieszkam. *Calep* 933a; *Villico* – Ma [!] folwarku fie bawię. *Calep* 1124a.

W przen (2) : PAn fie ieden ponęcił do folwárku bliſko/ Iż było v dworniká niezádne dziewczyfko. Páni to obaczywży/ wnet fláſze záłálá/ Kuropátwy/ Kápłuny/ pięknie połać dáłá. Pan przyiechał do domu/ pyta což działacie? Páni rzekłá/ žal mi was/ zle fie tám miewacie. Pan dał pokoy folwárkom/ bacząc ty przyczyny/ Czego mocą nie możem/ fortelem fpráwiemy. *RejFig* Bb5; *Prot* C4.

a. Zabudowania gospodarskie, budynki mieszkalne w folwarku; *allodium Mymer*¹, *BartBydg*; *villa Mącz*, *Calep*; *praedium Mącz* (15) : Ták pan ty rzeczy fpráwiwży/ Noc w folwárku przeležawży: Názáiutrz do miáftá poiał *BierEz* A3; *Mymer*¹ 16; *Allodium*, *stodola*; *ffolvarg BartBydg* 7v; czasczy pana yakubowe tak folwarku iako ludzy y rol folwarkovich y łak y lassow maią miedzy sobą rosdzielicz napoly *ZapWar 1548 nr 2668*, *1533 nr 2404*; *LibMal 1545/101v*, *1547/137*; *SeklKat* M4; *Continentia fundo praedia habet*, Podle rol folwárki ma. *Mącz* 447a; *Villa*, *Wieś/ kmieći dom/ wieyski dworzec/ podworze álbo folwárk. Mącz* 496c; *Praedia urbana*, *Folwárk álbo wyftáwne budowanie* bądź w mieyfcie bądź ná wsi. *Mącz* 508b, 59b [2 r.]; *Villa* – *Folwark*, *dworzec do mieszkania we wfy. Calep* 1123b; *Młyn trzemá koł/ tuż przy wsi: folwárk zdawná fporządzony: Browar bliżey od dworá/ coby raz wraz záwarzał GostGospPon* 169.

b. *Ziemia orna, rola należąca do folwarku; praedium Mącz, SarnStat; aruum vel aruus Mącz* (6) : *Opima praedia*, *Vrodzáyne folwárki. Mącz* 265b, 330c; ále fuccelſorowi fwému niech zoftáwi zbożá letnié/ ku ośianiu folwárku. *SarnStat* 191, 191.

Szeregi: »folwark albo sprawna rola« (1): Aruum, vel aruus, Folwárk/ albo/ fpráwna rola. *Mącz* 17b.

»folwark a sztuka rolej niejaka« (1): In mancipatum venit ut praedium aliquod, Bywa záprzedawan yákoby folwárk á sztuká rolej niejáka. *Mącz* 206b.

c. *Posiadłość ziemská, dworek z zabudowaniami gospodarskimi położony pod miastem; suburbanum praedium Murm, BartBydg, Cn; praetorium, suburbanum Mącz (14)* : Item powyedzial yfch therafz przed Szwyąthi wofz odarll tho ieft kola v Rydwana kthorich bilo 8 przed Wroczlawfką braną wwolwarku balczer íchwarcza *LibMal* 1544/78v, 1544/78v, 1547/132v; Praetorium item Hetmáński námiot ná polu w obozie/ też kofztowne á známienite budowanie przed miástem/ yákoby folwark/ ktore Rzimiánie wielmi kofztownie zwykli wyftáwiać. *Mącz* 319d, 508b.

Wyrażenia: »wolwark miejski« (5): Item zeznal yfch therafz nyedawno Wzabikowye kmyeczyevi yednemv myáfía wyąprzewego íthuką y dwoye chlieba vkradl, alye mv czelyadz myeyfka kthora zitha na wolwarku myeyfkym ítrzegla wnoczi odbili *LibMal* 1546/121, 1546/116, 1547/132, 132v, 1552/171.

»folwark przedmiastowy« (1): Suburbanum – Folwark przedmiastowy [!]. *Calep* 1023b.

»szpitalny wolwark« (1): Item powyada yfch Mloczkovi ípithalnemv na Wynarach wíchpitalnym wolwarku wyął íkalyety pyenyedzi wążell íchuíthką wítodolye nowey *LibMal* 1544/92v.

Szereg: »dworzec, (albo) folwark« (2): Suburbanum praedium. ein haus vnd hoff bey der ítat gelegen. Dworzec álbo folwárk. *Murm* 27; *BartBydg* 152v.

2. *Wieś; ager, magalia, rus, villa Mącz (3)* : Ager, aliquot Colonorum congregatio, Wieś/ Folwárk. *Mącz* 5d; Magar, Punicum vocabulum, Latine Villa, Wieś. Magalia pro eodem, Wísi/ folwárki/ chłopskie domy. *Mącz* 203d, 362a.

Synonimy: **1.** *dwor, zest.* »szeroki folwark«: *klucz, włość; a. dworzec, futer; b. rola, ziemia; c. dworzec; 2. wieś.*